

Plan för ANDTS-arbete inom Pargas stads svenskspråkiga grundläggande utbildning

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Lagstiftning och styrdokument.....	4
3. Förebyggande ANDTS-arbete.....	6
3.1 Begrepp	6
3.2 Statistik kring rusmedelsanvändning och penningspel	7
3.3 Skydds- och riskfaktorer för rusmedelsanvändning.....	7
3.4 Skydds- och riskfaktorer för problematiskt penningspel	9
3.5 Rusmedelsförebyggande arbete i skolan	9
3.6 Skolans arbete för att förebygga penningspel	12
3.7 Information om ANDTS-arbete och stöd till vårdnadshavare	13
4. Agerande vid olika typer av rusmedelsbruk.....	14
4.1 Handlingsplan vid misstanke om alkoholanvändning/narkotikaanvändning.....	14
4.2 Handlingsplan om elev är påverkad av alkohol/narkotika under skoldagen	15
4.3 Handlingsplan om elev ertappas med att röka/snusa på skolans område	17
Källor.....	18
Vill du läsa mer?	19

Bilaga 1

1. Inledning

Inom Pargas stads svenskspråkiga grundläggande utbildning jobbar vi för en rusmedelsfri skolmiljö. Enligt lagen om grundläggande utbildning (628/1998 29§) har den som deltar i utbildning rätt till en trygg studiemiljö. En trygg skolvardag är en förutsättning för att lära och utvecklas. I skolan råder således nolltolerans mot alla former av rusmedelsanvändning.

I denna handlingsplan används begreppet "rusmedel" som ett samlingsbegrepp för alkohol, narkotika, tobak, sniffrings- och dopningspreparat, läkemedel som missbrukas samt nätdroger. Handlingsplanen berör även penningspel. Således används termen "ANDTS-arbete" (alkohol, narkotika, dopning, tobak, spel) för att beskriva allt det förebyggande arbete som görs i skolorna.

Barn och unga kommer i kontakt med rusmedel på många olika sätt. Många blir redan tidigt exponerade för vuxnas rusmedelsbruk genom t.ex. anhörigas och andra vuxnas användning av alkohol- och tobaksprodukter. Även genom media exponeras barn och unga regelbundet för olika typer av, och attityder gentemot rusmedelsbruk. Således är det viktigt att prata om ämnet redan med unga barn. För att stöda barnets trygga uppväxt är det viktigt att även skolan tydligt tar ställning emot rusmedelsbruk och erbjuder modeller som främjar ett liv fritt från rusmedel.

Målsättningen med den rusmedelsförebyggande verksamheten på skolan är att ge eleverna mer kunskap om olika rusmedels konsekvenser för den egna hälsan och kunskap i att bedöma risker. Den rusmedelsförebyggande verksamheten ämnar ge eleverna möjlighet att diskutera sina attityder till droger och minska de positiva förväntningarna på drogernas verkan.

Målsättningen med denna handlingsplan är att fungera som ett verktyg som skall hjälpa skolorna planera sin rusmedelsförebyggande verksamhet samt att ingripa då rusmedelsbruk förekommer eller orsakar oro på skolan. Planen används även som ett verktyg då man diskuterar med elever och vårdnadshavare kring hur man i skolan jobbar rusmedelsförebyggande. Handlingsplanen skall följas konsekvent och av samtliga i skolans personal för att budskapet till eleverna skall vara trovärdigt. Det är också viktigt att såväl elever som vårdnadshavare är medvetna om hur skolan agerar i situationer och frågor som berör rusmedel.

Utöver denna gemensamma handlingsplan utvecklar samtliga skolor en enhetsspecifik handlingsplan kring ANDTS-arbete. Den enhetsspecifika handlingsplanen innefattar en aktuell översikt över läget i den egna enheten (t.ex. Hälsa i skolan enkätens resultat) samt tydliga strategier för förebyggande av och ingripande i rusmedelsanvändning.

Handlingsplanerna för drogförebyggande arbete bör vara lättillgängliga för skolans personal samt vårdnadshavare. Denna allmänna handlingsplan uppdateras vart tredje år. De skolspecifika handlingsplanerna utvärderas (och vid behov uppdateras) varje läsår.

2. Lagstiftning och styrdokument

Denna handlingsplan utgår från narkotikalagen (30.5.2008/373), alkohollagen (1102/2017) tobakslagen (549/2016), lotterilagen (23.11.2001/1047) samt barnskyddslagen (417/2007).

Bestämmelser som berör läroanstalternas handlingsplaner:

Narkotikalag (30.5.2008/373)

§ 5: Allmänna förbud

Produktion, tillverkning, import till och export från Finlands territorium, transport, transitering, distribution, hantering, innehav och användning av samt handel med narkotika är förbjudet.

Tillverkning, import till Finlands territorium, lagring, hållande till salu och överlåtelse av för konsumentmarknaden förbjudna psykoaktiva ämnen är förbjudet.

Alkohollag (1102/2017)

§ 83: Innehav av alkoholhaltiga ämnen

Den som är under 20 år får inte inneha starka alkoholdrycker. Den som är under 18 år får inte inneha svaga alkoholdrycker.

§ 37: Detaljhandels- och serveringsförbud

Alkoholdrycker får inte säljas eller på något annat sätt inom detaljhandel eller genom servering överlåtas till personer som inte har fyllt 18 år.

Tobakslag 549/2016

§ 118: Förbud mot innehav

Den som inte har fyllt 18 år får inte inneha tobaksprodukter eller nikotinvätska.

§ 74: Allmänna rökförbud

Tobaksrökning är förbjuden på utomhusområden vid daghem eller läroanstalter som ger förskoleundervisning, grundläggande utbildning, yrkesutbildning eller gymnasieutbildning. Rökfria tobaksprodukter får inte användas i lokaler eller på utomhusområden vid daghem eller läroanstalter som ger förskoleundervisning, grundläggande utbildning, yrkesutbildning eller gymnasieutbildning.

Lotterilag (23.11.2001/1047)

§ 14a: Åldergränsen för penningospel samt kundkontroll

Veikkaus Ab samt näringsidkare och sammanslutningar som förmedlar deltagaranmälningar och deltagaravgifter i anslutning till penningospel eller som upplåter ett utrymme för tillhandahållande av penningautomater får inte låta personer under 18 år spela penningospel.

Barnskyddslag (417/2007)

§ 25: Anmälningsskyldighet

De som är anställda eller innehar ett förtroendeuppdrag inom undervisningsväsendet är skyldiga att utan dröjsmål och utan hinder av sekretessbestämmelserna göra en anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått vetskap om ett barn vars behov av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller eget beteende förutsätter att behovet av barnskydd utreds.

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

I elevvårdsplanen ska den gemensamma elevvården beskrivas som helhet, närmare bestämt hur den gemensamma elevvården ordnas och hur man i genomförandet främjar hälsa, trygghet och välbefinnande i skolgemenskapen och skolmiljön.

Dessutom ska elevvårdsplanen beskriva hur man förebygger användning av tobaksvaror, alkohol och andra rusmedel och hur man ingriper i användningen av dessa (LP2016).

3. Förebyggande ANDTS-arbete

3.1 Begrepp

ANDTS

Alkohol, narkotika, dopning, tobak, spel

Från början innefattade begreppet endast ANT (alkohol, narkotika, och tobak), men utökades senare till att även innefatta dopning och spel om pengar.

Rusmedel

Inom begreppet rusmedel (droger) ryms alkohol, narkotika, tobak, sniffrings- och dopningspreparat, läkemedel som missbrukas samt nätdroger. Rusmedel är preparat som är sinnesförändrande och/eller beroendeframkallande.

Det finns både lagliga och olagliga rusmedel. Till de lagliga rusmedlen hör bland annat alkohol och tobak. Olagliga rusmedel är all form av narkotika.

Narkotika är ett samlingsbegrepp för ett stort antal preparat som kan delas in i följande grupper:

- Cannabis, (Hasch, Marijuana...)
- Centralstimulerande medel (Amfetamin, Kokain...)
- Opiater och Opioider (Opium, Morfin, Heroin, Metadon, Buprenorfin...)
- Hallucinogener (Ecstasy, LSD...)

Nätdroger

Benämningen nätdroger är ett samlingsnamn på substanser eller droger som köps på internet. I vissa fall är det redan narkotikaklassade droger, ibland helt nya kombinationer av substanser som ännu *inte blivit narkotikaklassade* eller tillräckligt testade för att göras olagliga.

Penningspel/spel om pengar

Penningspel utgörs av penningautomater, skraplotter, dragningsspel, tippning, vadslagning, Toto och kasinospel (ofta på nätet).

Penningspel kan liksom rusmedel ge upphov till allt från enstaka negativa konsekvenser till diagnostiserat spelberoende. Penningspel är avsedda för vuxna men det är närvarande också i barn och ungas liv. Många ungdomar är intresserade av penningspel och spelar trots att de egentligen är för unga för att få spela.

Även annat slags riskbeteende förknippas ofta med rikligt och problematiskt penningspelande hos ungdomar. Forskning visar att penningspelande har ett samband med skolfrånvaro, mobbning samt brytande av lagen. Penningspelande har ett klart samband med rusmedelsexperiment och hur mycket man använder rusmedel (t.ex. Gillespie et al. 2007; Ste-Marie et al. 2006; Räsänen et al. 2015).

3.2 Statistik kring rusmedelsanvändning och penningspel

Social- och hälsovårdsministeriet följer vartannat år upp användningen av tobaksprodukter och berusningsmedel samt penningspelande hos finländska unga i åldern 12–18 år. Minskningen i användningen av tobaksprodukter stannade upp under åren 2017–2019. Däremot trodde ändå över en tredjedel av ungdomarna att knappt någon kommer att röka i Finland år 2030. Även den positiva utveckling man under 2000-talet kunnat se i och med ungdomars minskade alkoholanvändning verkar ha stannat upp (Social- och hälsovårdsministeriet 2019).

Enligt Hälsa i skolan 2017 (THL 2017) var 10,2% av eleverna i åk 8–9 (hela landet) ordentligt berusade minst en gång i månaden. **I Pargas var motsvarande andel 9,5%.**

Andelen elever i åk 8–9 som använder alkohol varje vecka var i hela landet 5,0%. **I Pargas var motsvarande andel 5,9%.** Andelen elever i åk 8–9 som använt olagliga droger minst en gång var i hela landet 7,9%. **I Pargas var motsvarande andel 5,5%.**

Enligt social- och hälsovårdsministeriets (2019) undersökning om ungdomars hälsovanor spelar ungefär en femtedel av 14-åriga pojkar penningspel. Av 16-åriga pojkar spelar ungefär en tredjedel. Flickorna i samma ålder spelar betydligt mindre. Av de minderåriga uppgav 12 procent att de hade *problem med penningspel*.

Enligt Hälsa i skolan 2017 (THL 2017) spelade 7,1% av eleverna i åk 8–9 (hela landet) penningspel minst 1–2 gånger i veckan. **I Pargas var motsvarande andel 6,9%.**

3.3 Skydds- och riskfaktorer för rusmedelsanvändning

Skyddsfaktorer kan definieras som de faktorer som ökar ett barns möjligheter till en god anpassning och utveckling trots utmaningar. Med skyddsfaktorer avses förhållanden som i forskning visats öka barnets motståndskraft mot belastningar eller dämpa effekten av riskfaktorer.

Riskfaktorer kan definieras som de förhållanden som ökar sannolikheten för att barnet ska utveckla problem eller som inverkar på allvarlighetsgraden, varaktigheten eller frekvensen av problem. Avsaknaden av det som ovan beskrivs som skyddsfaktorer kan också sägas vara riskfaktorer. Samma typ av risk har olika inverkan på olika barn. Det är *inte* risken i sig som är det viktigaste, utan de processer och mekanismer som den aktiverar. Depression hos föräldern leder till exempel *inte* per automatik till psykiska problem hos barnet. Det som kan vara skadligt för barnet är om föräldrarnas depression samtidigt medför en bristande omsorg om och kontakt med barnet.

Skyddsfaktorer i skolan

- Klara och tydliga regler/instruktioner och förväntningar från vuxna
- Positivt agerande uppmärksammas
- Känsla av tillhörighet och sammanhang
- Ett bra socialt- och känslomässigt klimat
- Eleverna trivs samt känner sig delaktiga i skolans vardag
- Framgång i skolarbetet/ **känsla av att lyckas** i skolarbetet
- Tydliga gränser emot mobbning, skadegörelse, skolkning o.s.v.
- Positiva vuxna förebilder

Riskfaktorer i skolan

- Eleverna trivs inte i skolan
- Inlärningssvårigheter
- Oordning, ingen känsla av tillhörighet
- Orimliga förväntningar från vuxna i skolan
- **Känsla av att inte lyckas** i skolarbetet
- Stor frånvaro
- Mobbning

Skyddsfaktorer hos barnet, i hemmet och näromgivningen

- Klara och tydliga regler samt förväntningar från vuxna
- Stabila, trygga relationer och ett öppet samtalsklimat
- Vårdnadshavarna har en klar uppfattning över vad barnet sysslar med även utanför hemmet
- Vårdnadshavarna har en tydligt negativ inställning till barns rusmedelsbruk
- Goda kognitiva och sociala egenskaper
- Trygga kompisrelationer och hobbyn
- Förmåga att lösa konflikter
- Förmåga att hantera besvikelser
- Förmåga att hantera risker och se konsekvenser
- En känsla av att kunna påverka sitt eget liv
- Trygg anknytning och positiva vuxna förebilder

Riskfaktorer hos barnet, i hemmet och näromgivningen

- Missbruksproblematik
- Brister i anknytning, omsorg, uppfostran
- Dåliga relationer till vårdnadshavarna

- Allvarliga konflikter inom familjen
- Vårdnadshavare eller andra vuxna som bjuder barnet på rusmedel
- Vårdnadshavare som inte vet vad barnet sysslar med utanför hemmet
- Tidigt och långvarigt osocialt beteende
- Koncentrationssvårigheter
- Kompisar som missbrukar eller är positivt inställda till rusmedel
- Inga positiva vuxna förebilder

Även olika faktorer i samhället, som t.ex. lätt/svårtillgängliga rusmedel och ett tryggt/otryggt närområde kan fungera som skydds- respektive riskfaktorer.

3.4 Skydds- och riskfaktorer för problematiskt penningspel

Riskfaktorer

- Risktagning och kraftig upplevelseinriktning
- Svag självkänsla, sociala färdigheter samt känslohantering
- Koncentrationssvårigheter
- Depression eller andra mentala problem
- Beteendestörningar, aggressivitet
- Instabil/otrygg familjesituation
- Vårdnadshavares penningspel
- Tidig inledning av penningspel, riklig spelkonsumtion, betydande vinst i spelhistorien
- Missuppfattningar i anslutning till penningspel

Skyddsfaktorer

- Goda familje- och vänskapsrelationer
- Trygg närmiljö (innefattar även skola och fritidsintressen)
- Stark självkänsla, sociala färdigheter samt känslohantering
- Korrekt och tillräcklig information om penningspel, dess logik och risker i anslutning till dem
- Ansvarsfullt spelbeteende i näromgivningen

3.5 Rusmedelsförebyggande arbete i skolan

I enlighet med läroplanen för den grundläggande utbildningen jobbar samtliga skolor inom Pargas stad förebyggande emot elevernas användning av rusmedel. Skolan ingriper omedelbart vid bruk av dessa. Skolorna har en uttalad policy och tydliga regler kring rusmedelsbruk. Viktigt är även ett konsekvent ingripande samt samma signal från olika håll.

Den rusmedelsförebyggande verksamheten i skolan bör vara långsiktig med upprepade insatser samt en fortgående, öppen dialog kring ämnet. Verksamheten inbegriper insatser för elever i alla årskurser. Det rusmedelsförebyggande arbetet är inte bundet till enskilda läroämnen utan kan med fördel integreras i många ämnen. Undervisning kring ämnet ges ändå enligt läroplanen inom omgivningslära och hälsokunskap.

Det rusmedelsförebyggande arbetet startar redan i de lägsta klasserna och tyngdpunkten ligger på att stärka barnens självkänsla och deras förmåga att göra självständiga beslut, ge trygga ramar och gränser samt att diskutera värderingar och attityder gentemot rusmedel.

Alla vuxna i skolan deltar i det rusmedelsförebyggande arbetet. Ingen ensam yrkesgrupp kan ha ansvar för förebyggandet av rusmedelsbruk, utan det bör utgöra en naturlig del av det vardagliga arbetet för såväl lärare som elevvårdspersonal. Det allra viktigaste rusmedelsförebyggande arbetet är det som sker inom ramen för skolans vanliga verksamhet. Även ett aktivt samarbete med utomstående aktörer, t.ex. barnskydd, polis och ungdomsarbete är önskvärt. Viktigt är även ett aktivt och fortgående samarbete med vårdnadshavare.

Samtliga lärare (klasslärare och ämneslärare) reflekterar och planerar i början av varje läsår hur rusmedelsbruk och penningspel kunde beröras med den egna klassen/i det egna undervisningsämnet. Detta kan med fördel diskuteras även på t.ex. lärarmöten eller samplanering. Skolans skolhälsovårdare tar upp rusmedelsbruk i diskussion med den enskilda eleven i samband med de regelbundna hälsogranskningarna.

Enstaka föreläsningar eller kortvariga punktinsatser har inte en förebyggande effekt i arbetet emot rusmedelsbruk. Inte heller att enbart dela ut material och information eller att ordna enstaka temadagar kring temat är tillräckligt effektivt för att ändra på attityder kring rusmedel. Undervisning som enbart informerar om rusmedel och riskerna med dessa, eller fokuserar på långsiktiga (hälso)följder kan i ungas liv kännas överkliga och alltför avlägsna.

Det är värt att tänka på att även t.ex. före detta missbrukare som berättar om sitt liv i värsta fall kan ge bilden av att man kan leva ett spännande liv med rusmedel en tid och ändå bli fri från dem och få ett bra liv i slutändan. Missbrukare som är utbildade erfarenhetsexperter, eller t.ex. berättar tillsammans med en utbildad missbruksvårdare kan undvika dessa fallgropar och åstadkomma önskad effekt. Även skrämselfpropaganda skall användas med försiktighet. Trots att ungdomar ofta tar till sig kunskap bättre via känslor (fungerar t.ex. vid behandling av konsekvenser av rattfylleri) så finns det risk att vuxna mister sin trovärdighet om man allt för mycket betonar (och/eller överdriver) de negativa konsekvenserna av rusmedelsbruk.

Exempel på lektionsmaterial:

Må bra tillsammans

https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/ma_bra_tillsammans_2015.pdf

Ska vi snacka? http://www.ehyt.fi/sites/default/files/tiedostot/ska_vi_snacka_verkkoon.pdf

ANDT i undervisningen <http://andt.drugsmart.com/>

EHYT ry: Smokefree uppgiftsbana <http://smokefree.fi/sv/uppgiftsbana/>

Den Österbottniska drogförebyggande modellen PEPP <https://www.pepp.fi/>

Att identifiera rusmedelsbruk

Då man i skolan eller hemmet blir orolig över elevens eventuella rusmedelsbruk kan följande checklista användas som stöd. **KOM ÄNDÅ IHÅG** att mycket av dessa beteendeförändringar kan höra till i puberteten och tonåren och inte nödvändigtvis behöver vara några varningssignaler! Det går inte att fastställa några säkra tecken på rusmedelsbruk.

Har följande förändringar i elevens beteende kunnat uppmärksammas under en *kort tid*?

- Oroväckande skolfrånvaro/frånvaro från hemmet
- Plötsliga förändringar i kompisrelationer
- Lögner
- Vakar ofta sena nätter, ”ständigt på väg”
- Eleven snattar/dyra saker dyker plötsligt upp eller försvinner
- Eleven försvarar rusmedelsbruk/överdrivet positiva attityder till rusmedel
- Bristande motivation
- Plötsliga och häftiga humörsvägningar, passivitet, plötsligt inåtvänd och svår att få kontakt med
- Snabb försämring av skolprestationer, försummelse av skoluppgifter
- Övermäktig trötthet lektionstid
- Plötsliga förändringar i värderingar och livsstil
- Upprepade spår av olyckshändelser
- Bakfylla i skolan
- Plötslig försummelse av personlig hygien

3.6 Skolans arbete för att förebygga penningspel

Att identifiera problemspelande

Det är ofta svårt att identifiera problemspelande, eftersom det inte syns utanpå. Att en ung person spelar för mycket penningspel kan avslöjas för de anhöriga först då spelandet har orsakat problem inom flera delområden av livet, som de mänskliga relationerna, ekonomin och det psykiska välmåendet. Spelproblem kan ändå ta sig uttryck som t.ex.

- Svårigheter i skolan
- Humörsvängningar, förändringar i personligheten
- Tappar intresset för tidigare hobbyn, i stället uppstår bristande koncentration och allmän likgiltighet
- Hos en ung person som spelar mycket anknyter tankarna och samtalsämnen i allmänhet i stor utsträckning till penningspel
- Försummelse av det egna välmåendet/förpliktelser
- Oförklarlig penningförbrukning, penningssummor som uppkommer och försvinner snabbt eller lån av pengar
- Hemlighetsmakeri, lögner (ofta för att få tag på pengar)
- Den unga säljer plötsligt egendom

Att föra problemspelande på tal

Om en vuxen som arbetar med den unga är oroad över att hen spelar mycket om pengar är det viktigt att ta upp saken till diskussion. Ibland räcker det med att man pratar om risker med penningspel och hur man kan kontrollera det egna spelandet. Det lönar sig att öppna diskussionen så neutralt som möjligt och genom att lyssna på den unga. Få inte panik och skuldbelägg inte. I diskussionen är det också bra att fråga om den ungas stödnätverk. Har den unga en pålitlig vuxen som kan ge stöd? Eftersom penningspelproblem också reflekteras på spelarens närmaste, är det *viktigt att utreda om till exempel den ungas vårdnadshavare behöver stöd i situationen.* Konsultera/***hänvisa till elevvården*** vid behov.

I klassrummet

- Diskutera t.ex.
  - Reklamförbud av penningspel som är riktade till minderåriga samt mediekritik
  - Åldersgränser och dess betydelse
  - Attityder gentemot spelande,
  - Föreställningar om spelande (**se bilaga 1**)
- Uppövning av färdigheterna beträffande självkontroll och känslor

3.7 Information om ANDTS-arbete och stöd till vårdnadshavare

Ett aktivt och fortgående samarbete med vårdnadshavare är viktigt i allt ANDTS-arbete. Vårdnadshavarna bär det yttersta ansvaret för barnets fostran och fritid. Som vårdnadshavare har man även den absolut viktigaste rollen i att stöda barnet mot ett hälsosamt och rusmedelsfritt liv. Det kan vara en utmaning för vårdnadshavare att vara tydliga och restriktiva när det kommer till regler och gränser gällande t.ex. alkohol, tobak eller spelande, och de kan behöva stöd i det av andra vårdnadshavare och skolan.

Skolan informerar vårdnadshavare om:

- Handlingsplanen för ANDTS-arbete
- Skolans policy och regler gällande rusmedel
- Aktuella rusmedelsförebyggande åtgärder som eleverna kommer att ta del av/tagit del av och uppmuntrar till vidare samtal i hemmet

Skolan erbjuder:

- I form av t.ex. föräldramöten eller temakvällar kan skolorna erbjuda vårdnadshavare möjlighet att diskutera föräldraskap, gränssättning, tonårstid, rusmedel m.m.
- Vid behov kan vårdnadshavarna i en specifik klass erbjudas möjlighet att träffas och komma överens om gemensamma spelregler (hemkomsttider, spelande o.s.v.)
- Möjlighet att ta del av Hälsa i skolan och andra eventuella enkäters resultat (se t.ex. kap. 3.2)

Skolan förväntar sig av vårdnadshavarna:

- Att de förbinder sig till att inte låna någon form av rusmedel till eleverna
- Att inte röka eller använda andra rusmedel på skolområdet och på klassresor, eller då man träffas med anledning av skola eller elever i övrigt

4. Agerande vid olika typer av rusmedelsbruk

Notera att handlingsplanerna nedan fungerar som grund för hela grundskolan (åk 1–9). Skolorna bör i den enhetsspecifika handlingsplanen göra upp en tydlig handlingsplan för hur man hanterar samtliga situationer *inom den egna enheten*.

4.1 Handlingsplan vid misstanke om alkoholanvändning/narkotikaanvändning

Om misstanke kring narkotika ska polis och barnskydd alltid kontaktas omedelbart!

1. Oro eller misstanke väcks hos lärare/andra elever/elevvårdspersonal/vårdnadshavare. Den som är orolig kontaktar klassföreståndaren/klassläraren. (Det eventuella behovet av ***kontakt till socialvården för bedömning av ett barns stödbehov/barnskyddsanmälan*** bör bedömas redan då oro väcks).
2. Konsultera vid behov rektor och/eller elevvårdspersonal, i samråd tas beslut om hur ärendet förs vidare.
3. Klassföreståndare/klasslärare, rektor eller elevvårdspersonal samtalar med eleven om den oro som finns. Frågar eleven om mående och rusmedelsbruk. Vilken lärare eller personal som helst som uppmärksammar förändring i beteende eller känner oro över en elevs rusmedelsbruk kan ta upp det med eleven, men det är viktigt att klasslärare/klassföreståndare informeras och att ärendet vid behov går vidare.
4. Klassföreståndare/klasslärare, rektor eller elevvårdspersonal samtalar med vårdnadshavaren om den oro som finns. Frågar om vårdnadshavarens observationer gällande elevens mående och rusmedelsbruk.
5. En åtgärdsplan görs i samråd med elev och vårdnadshavare. Denna åtgärdsplan görs upp olika från fall till fall. Planen kan innefatta t.ex. stödsamtal med skolkurator/skolpsykolog, ***kontakt till socialvården för bedömning av ett barns stödbehov/barnskyddsanmälan***, nätverksmöte/expertgrupp, kontakt till beroendevård.
6. Uppföljning enligt behov

4.2 Handlingsplan om elev är påverkad av alkohol/narkotika under skoldagen

Om misstanke kring narkotika ska polis och barnskydd alltid kontaktas omedelbart!

1. Vid akut oro – ring alltid 112
2. Rektor/vicerektor fungerar i mån av möjlighet som arbetsledare för processen
3. Kontakt med vårdnadshavare
4. En vuxen övervakar eleven tills vårdnadshavaren kan hämta eleven från skolan. Om vårdnadshavaren inte kan nås kontaktas barnskyddets jourtelefon
5. Vårdnadshavaren tar eleven till HVC för läkarkontroll och eventuellt drog/alkotest.
6. Skolan gör **alltid** barnskyddsanmälan.
7. Polisen bör kontaktas omedelbart då narkotiska preparat beslagtagits eller innehav misstänks. Polisen undersöker hur den minderåriga fått tag på narkotika, och enbart polisen har rätt att göra sig av med beslagtagna alkoholprodukter.
8. Samarbete med barnskyddet. Från skolans sida kan t.ex. stödsamtal med skolkurator/skolpsykolog, nätverksmöte/expertgrupp, kontakt till beroendevård erbjudas.
9. Uppföljning enligt behov.

Kom ihåg:

- Behovet av *barnskyddsanmälan* eller *kontakt till socialvården för bedömning av ett barns stödbehov* bör **alltid** bedömas från fall till fall. Ifall du är osäker på huruvida du ska göra en barnskyddsanmälan eller inte går det alltid bra att konsultera barnskyddets jourtelefon. Konsultationen görs anonymt (=utan att nämna elevens namn, ditt eget namn måste du som anställd nämna).
- **Samtlig** personal som jobbar inom undervisningsväsendet är skyldiga att vid behov göra en barnskyddsanmälan. Anmälan får inte fördröjas genom att delegeras till t.ex. förman. Den som **fått veta** om ett ev. behov av barnskydd är skyldig att göra barnskyddsanmälan. Således är det inte *per automatik* rektor som ska göra *alla* barnskyddsanmälningar som skolan gör, även om hen ofta fungerar som ledare i en arbetsprocess.
- Vid misstanke om innehav av alkohol, narkotika eller illegalt innehav av receptbelagda läkemedel är det inte tillåtet att söka igenom elevens väska eller kläder mot elevens vilja. Däremot kan man föra väskan till lärarrummet, kontakta polisen eller vårdnadshavarna och be dem komma till skolan och tillsammans söka igenom väskan.
- Användningen av receptbelagda läkemedel på ett annat sätt än vad receptet föreskriver, eller av en annan person än den som receptet är utskrivet till, är också olagligt.
- Om en elev köpt eller sålt eller överlåtit receptbelagda läkemedel är det ett polisärende eftersom langning av receptbelagda mediciner är ett brott.
- När oron inte gäller en specifik elev utan det mer handlar om en rusmedelspositiv attityd bland eleverna t.ex. mycket prat och skryt om veckoslutsfyllor, eller att det cirkulerar rykten om elevernas rusmedelsbruk på fritiden, kan elevvården konsulteras kring fortsatt agerande.

4.3 Handlingsplan om elev ertappas med att röka/snusa på skolans område

1. Prata med eleven och gör det klart att rökning är förbjudet på skolans område, och att det enligt lagen är den vuxnas skyldighet att ta tag i saken. Berätta för eleven hur man i skolan agerar då en elev ertappas med att röka/snusa.
2. Den som observerar en elev bryta mot skolans tobaks- eller snusförbud under skoltid gör en anmärkning i elevens register på Wilma (t.ex. lektionsanteckning): "Till kännedom: XXX har påträffats med att röka/snusa på skolans område datum, klockslag. Klassföreståndaren/klassläraren kommer att kontakta vårdnadshavaren." Den som gjort anmärkningen meddelar även klassföreståndaren/klassläraren.
3. Klassföreståndaren/klassläraren tar kontakt med vårdnadshavaren
4. Eleven ertappas upprepade gånger → Klassföreståndaren/klassläraren kallar till samtal/fostrande samtal med eleven, vårdnadshavaren och skolans rektor.
Behovet av *barnskyddsanmälan* eller *kontakt till socialvården för bedömning av ett barns stödbehov* **bör alltid bedömas** från fall till fall.
5. Uppföljning enligt behov

Kom ihåg:

- Eftersom det i lag är förbjudet att röka och snusa i lokaler och på utomhusområden vid daghem eller läroanstalter som ger förskoleundervisning, grundläggande utbildning, yrkesutbildning eller gymnasieutbildning kan skolan i sina ordningsregler förbjuda både rökning, snusning och innehav av tobaksprodukter på skolans område. Detta ger skolan rätt att bestämma sanktioner och konsekvenser för en elev som ertappas med att röka/snusa eller ha tobaksprodukter synliga på skolområdet.
- Förbudet mot rökning gäller även e-cigarettor och vattenpipa.
- Ifall du misstänker att någon sålt tobaksprodukter till minderåriga är det alltid nödvändigt att kontakta polisen som utreder om brott begåtts.
- Ifall du misstänker att det finns butiker i närheten av skolan som säljer tobaksprodukter eller alkohol till minderåriga är det nödvändigt att meddela polisen även om detta.

Källor

Alkohollag (1102/2017)

Barnskyddslag (417/2007)

Gillespie, Meredith & Derevensky, Jeffrey & Gupta, Rina (2007): Adolescent problem gambling: Developing a gambling expectancy instrument. Journal of gambling issues 19, 51–68.

Klaari Helsinki (2016) Opas paihdetoimintasuunnitelman laatimiseen Helsingin kouluille ja oppilaitoksille

Tillgänglig: http://klaari.munstadi.fi/files/2014/08/Klaari_paihdetoimintaopas_A4_0708.pdf

Lag om grundläggande utbildning (628/1998)

Lotterilag (23.11.2001/1047)

Narkotikalag (30.5.2008/373)

Räsänen, Tiina & Lintonen, Tomi & Konu, Anne (2015): Gambling and problem behavior among 14- to 16-Year-Old boys and girls in Finland. Journal of gambling issues, 31.

Social- och hälsovårdsministeriet (2019) Studie i ungdomars hälsobeteende 2019: Användningen av tobaksprodukter och berusningsmedel samt penningspelande.

Ste-Marie, Chantal & Gupta, Rina & Derevensky, Jeffrey (2006): Anxiety and social stress related to adolescents gambling behavior and substance use. Journal of child and adolescent substance abuse 15(4), 55–74.

THL (2017) Resultat för enkäten Hälsa i skolan

Tillgänglig: <https://thl.fi/sv/web/barn-unga-och-familjer/forskningsresultat>

Tobakslag (549/2016)

Utbildningsstyrelsen (2014) LP 2016- Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

Vill du läsa mer?

Om rusmedel:

<https://irtihuumeista.fi/>

<https://paihdelinkki.fi/>

<https://nuortenlinkki.fi/>

Soikkeli, Markku & Salasuo, Mikko & Puuronen, Anne & Piispa, Matti (2011) Se toimii sittenkin – kuinka päihdevalistuksesta saa selvää.

Yle tutki: Kännykkäsovelluksen avulla myydään kovia huumeita – nettikauppaa käyvät myös alaikäiset

Tillgänglig: <https://yle.fi/uutiset/3-9363978>

Om penningspel, spelberoende, digitalt spelande:

<https://www.tiltti.fi/etusivu>

<https://peluuri.fi/sv>

<http://www.pelitaito.fi/new/>

Ungdomarna på spel-Information till fostrare om digitala spel och spel om pengar bland ungdomar
Tillgänglig: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135103/URN_ISBN_978-952-302-761-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sant eller falskt?

Myt 1 *Genom att följa en viss penningautomats funktion kan du förutse när den ger nästa vinst.*

F Om automaten precis gett en vinst, tar det en stund innan den ger det igen.

R Man kan inte förutse hur en penningautomat fungerar, eftersom varje omgång är slumpmässig och oberoende av den tidigare spelomgången.

Myt 2 *Genom att öva penningautomatens dubbling kan man bli en bättre spelare.*

F Övning ger färdighet också här.

R En penningautomat är ett rent turspel och man kan inte utvecklas som spelare genom att öva.

Myt 3 *Eftersom jag förlorat redan så mycket måste jag snart vinna.*

F Vinsterna och förlusterna måste ju jämnas ut vid något skede.

R Spelandet garanterar inga vinster för någon och i turspel anger inte det förgångna det kommande. Oftast är det så att ju längre man spelar desto säkrare och mer förlorar man.

Återbetalningsprocent

Den andel statistiskt sett som återbetalas till spelarna i penningspel.

För penningautomater återbetalas i genomsnitt 90 procent och för lotto 39 procent av spelade pengar. Detta betyder emellertid inte att en enskild spelare garanteras en minst så här stor återbetalning, utan spelaren kan förlora hela insatsen.

Slumptalsgenerator

Anordning som finns i penningautomaterna och som lottar fram en nummer-serie, på basis av vilken spelmönstret bestäms. Varje spelhändelse är separat, helt slumpmässig och oberoende av föregående lottning.

Spelarens illusion

Ett vanligt tankefel är att kombinera resultaten för separata händelser och att förutspå följande händelser utgående från dem. Till exempel siffrorna i tidigare lotto-dragningar och deras förekomst kan följas och siffrorna väljs utgående från dessa.

Nära ögat-situation

I penningspel finns inga "nästan-vinster", endast vinster och förluster. Nära ögat-situationer förutspår inte en kommande jackpot. I penningspel har man byggt upp "nästan-vinster", som för sin egen del uppmuntrar spelaren att använda och förlora ännu mer pengar.